

ОКОЛУ КЛАСИФИКАЦИЈАТА НА УСЛОВНИОТ ПЕРИОД ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

Руска Ивановска-Наскова

*Филолошки факултет „Блаже Конески“
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, Македонија*

Key words: conditionals; Macedonian language; modality

Summary: The aim of the study is to determine the predominant models of classification of the conditionals in the Macedonian language as presented in literature on this topic. The study presents some key concepts related to conditionals and the criteria adopted in the classification of these constructions. A general overview of the considered studies is given, with particular attention to the addressed issues and the extent of coverage of the description of the Macedonian conditional system. The second part of the study deals with the similarities and the differences among the analyzed bipartite and tripartite models and the possible directions of future studies on Macedonian conditionals.

Клучни зборови: условен период; македонски јазик; модалност

Резиме: Целта на овој труд е да се утврдат доминантните модели на класификација на условните периоди во македонскиот јазик предложени во студиите посветени на оваа проблематика. Студијата се осврнува на неколку клучни концепти поврзани со условните периоди и на критериумите за класификација на овие конструкции. Даден е општ преглед на анализираните студиите со осврт на третираните теми и опсегот на описот на системот на македонските условни периоди. Вториот дел на трудот се задржува на сличностите и на разликите меѓу анализираните двојни и тројни модели, како и на насоките во кои би можеле да се движат идните истражувања на условните периоди во македонскиот јазик.

1. Вовед

Условниот период е синтаксичка конструкција составена од зависна дел-реченица, наречена протаза, преку која се искажува

одреден услов, и главна реченица, наречена аподоза, која ја искажува последицата што зависи од остварувањето на поставениот услов:¹

(1) Ако дојдеш во Скопје, ќе одиме заедно на Водно.

Во дадениот пример, протазата *Ако дојдеш во Скопје* го содржи условот чие исполнување е неопходно за да се реализира и последицата содржана во аподозата *ќе одиме заедно на Водно*.

Условните зависносложени реченици се интересни од неколку аспекти. Во однос на формата, дескриптивните студии на многу јазици укажуваат на тоа дека во формулирањето на релацијата 'услов' учествуваат различни морфолошки, лексички и синтаксички показатели и дека постојат многу варијанти на овие конструкции во одреден систем. Односот меѓу формата и семантиката на овие конструкции е исклучително сложен. Тие не се секогаш еднозначни: условен период, со одредена комбинација на показатели, може да има различни значења во различни контексти. Од друга страна, пак, говорителот има на располагање широк спектар на синонимни структури кои можат минимално да се разликуваат едни од други во однос на показателите во површинската структура. Системот на условни периоди во еден јазик е комплексен и поради преклопувањето на овие реченици со други семантички домени. Имено, во одредени случаи, зависносложените реченици со показатели на релацијата 'услов' можат да искажат и други релации како, на пример, 'каузалност', 'концесивност', 'адверсативност' и сл. Условните периоди се интересни, исто така, во однос на нивната употребата во различни комуникациски ситуации. Тие покриваат многу прагматички функции како што се: заповед, предупредување, молба, совет и др.

Имајќи ги предвид овие аспекти на условните зависносложени реченици, разбирливо е зошто концептуализацијата на системот на овие конструкции не е лесна задача. Во литературата се сретнуваат многубројни класификации кои почиваат на различни формални, семантички и прагматички критериуми (Ivanovska-Naskova, 2012). И во студиите посветени на македонскиот јазик, ова прашање буди голем интерес. Според Гајдова (2008: 17), класификацијата на условните периоди е една од најчесто обработуваните теми поврзани со оваа проблематика. Целта на оваа студија е да направи пресек на

¹ Во литературата за македонскиот јазик се сретнуваат термините условни (кондиционални) зависносложени реченици (Минова-Гуркова, 1994: 263) и условен период (Гајдова, 2008). Во оваа студија и двата термина, заедно со терминот условна конструкција, се употребуваат како синонимни.

предложените класификации и да ги определи можните насоки на идните истражувања во овој домен.

2. Условните зависнословени реченици во македонскиот јазик

Условните зависнословени реченици се предмет на интерес на поголем број студии. Одредени забелешки за овие конструкции се сретнуваат во *Граматиката на македонскиот литературен јазик* од Конески (1967[1965]). Голомб се осврнува на условните зависнословени реченици во неговите студии околу модалноста (цит. спор. Минова-Ѓуркова, 1997[1967]; Hacking, 1997). Првите пообемни студии, посветени на оваа проблематика, се направени од Минова-Ѓуркова (1997[1967]; 1997[1968]; 1997[1969a]; 1997[1969b]; 1997[1969c]; 1994; 1990). Истражувањата на Крамер, врзани повторно за модалноста во македонскиот јазик, ги третираат и условните зависнословени реченици во македонскиот јазик (Kramer, 1994; 1986; 1989; 1992). Во овој контекст треба да се спомнат уште неколку истражувања на различни теми: Марш-Стефановска (1990), Мишиќ (1990), Хакинг (Hacking, 1997) и Велјановска (1988). Во најновите истражувања, посветени во целост на македонскиот јазик, се и студиите на Гајдова (2008; 2014; 2015). Системот на македонските условни периоди е предмет на интерес и на неколку контрастивни студии од различен обем и од различни автори: Крамер (Kramer, 1988; 1992), Мишиќ (1997), Хакинг (Hacking, 1997), Ивановска-Наскова (Ivanovska-Naskova, 2011) и Ивановска-Наскова и Самарџиќ (Ivanovska-Naskova & Samardžić, во печат). Преглед на условните зависнословени реченици во македонскиот јазик е вклучен и во поновите граматики на македонскиот јазик (Бојковска, Минова-Ѓуркова, Пандев & Цветковски, 2008; Саздов, 2009). Во продолжение е даден преглед на главните истражувања посветени на оваа проблематика.

Студиите на Минова-Ѓуркова се издвојуваат од останатите студии по опсегот на третираните теми. Појдовна точка во претставување на студиите на оваа авторка е описот на системот на зависнословени условни реченици, во *Синтаксата на македонскиот јазик* (Минова-Ѓуркова, 1994). Во него, Минова-Ѓуркова се осврнува на видовите услов, на поделбата на условните реченици, на сврзниците и на одредени примери кои, по своето значење, се доближуваат до други видови зависнословени реченици. Посебно внимание Минова-Ѓуркова им обрнува на условните сврзници, на нивната дистрибуција, на видот на услов што го изразуваат како и на согласувањето на времињата во протазата и аподозата на условниот период (Минова-

Ѓуркова, 1997[1969a]). Две посебни статии се занимаваат со различни прашања врзани за сврзникот *ако*: семантиката на овој основен условен сврзник во македонскиот јазик, неговите корелати во аподозата, редот на дел-речениците, времињата и начините во двете дел-реченици, комбинациите на *ако* со други сврзници или со партикули и повторувањето на сврзникот *ако* во реченицата (Минова-Ѓуркова, 1997[1967]; 1997[1968]). Минова-Ѓуркова се осврнува и на прашања врзани за развојот на системот на условни сврзници (Минова-Ѓуркова, 1997[1969c]) и за начините на кој се изразува релацијата 'услов' во народните пословици (Минова-Ѓуркова, 1997[1969b]). Во својата последна статија на оваа тема, Минова-Ѓуркова се навраќа на употребата на условните сврзници, на поделбата на условните периоди во македонскиот јазик и на случаите на синтаксичка хомонимија, во контекст на овие зависнословени реченици (Минова-Ѓуркова, 1990).

Минова-Ѓуркова нуди исцрпен опис на системот на условни зависнословени реченици, во кој се застапени голем број варијанти на условните зависнословени реченици. Во прегледот на типовите реален услов, на пример, покрај трите основни модели на условни периоди – сегашно време во двете дел-реченици, сегашно време во протазата и идно време или заповеден начин во аподозата – наведени се уште десетина други комбинации на глаголски форми кои имаат специфично значење или поретка употреба (Минова-Ѓуркова, 1997[1967]). Еден од важните аспекти на овој опис е тоа што Минова-Ѓуркова едновременно ги разгледува и сврзниците и времињата во аподозата и протазата на условниот период. Во деталниот преглед на конструкции честопати се сретнуваат и забелешки за дистрибуцијата на одредени варијанти во различни функционални стилови. Уште еден важен аспект на овој опис е тоа што Минова-Ѓуркова ги зема предвид и конструкциите во кои, меѓу зависната дел-реченица и главната, не постои однос услов-последница и кои, по своето значење, се блиски до други видови зависнословени реченици.

Меѓу бројните студии на Крамер, посветени на аналитичката модалност во македонскиот јазик, се сретнуваат неколку што се фокусираат на условниот период. Според Крамер, условните конструкции се мошне податливи за истражување на аналитичката модалност токму поради присуството на поголем број модални честички во протазата и/или во аподозата на условниот период:

The formation and meaning of conditional clauses is one of the most complex problems in the Macedonian modal system. Four of the particles are used in the protasis of a conditional period, namely *da*, *ако*, *ли* and

dokolku. In some instances *koga bi* may be used. In the apodosis, two forms are competing: constructions with the particle *ke* and constructions with the particle *bi* (Kramer, 1984: 265).

Крамер го анализира придонесот на честичките во изразување различни аспекти на модалноста и предлага нова класификација на условните конструкции. Таа, исто така, ги разгледува условните зависнослужени реченици во македонскиот јазик и во поширок контекст, оној на изразување на модалноста во балканските словенски јазици (Kramer, 1992). Особено важни се забелешките за дистрибуцијата на некои конструкции како и за причините за почестата употреба на одредена варијанта во однос на други.

Главната студија на Гајдова, *Условниот период во дијалектите на македонскиот јазик* (2008), е од исклучителна важност, затоа што покрива тема која сосем малку е третирана во студии од други автори. Гајдова се осврнува на условните конструкции во уште два нејзини понови труда за семантиката и за употребата на *да*-конструкциите во условните периоди (Гајдова 2014; 2015).

И спомнатите контрастивни студии даваат значаен придонес во осветлувањето на системот на условни зависнослужени реченици во македонскиот јазик. Студијата на Мишиќ (1975), која ги обработува системите на условни периоди во македонскиот и во англискиот јазик, посветува особено внимание на фреквенцијата на голем број условни периоди во широк корпус на текстови. Оваа студија е важна, исто така, и затоа што зема предвид и многу маргинални конструкции како што се конструкциите со исполнет услов или примери кои искажуваат условност без формален показател на оваа релација. Хакинџ (1997), пак, ги разгледува, паралелно, македонскиот и рускиот систем на условни конструкции, со посебен осврт на категориите начин, време, вид и статус. Од особено значење се нејзините белешки во врска со прифатливоста на одредени конструкции, направени врз основа на мислења на родени говорители на македонскиот јазик. Истражувањето на Ивановска-Наскова (2011) се однесува на условните периоди во италијанскиот и во македонскиот јазик. Имајќи предвид дека анализираните примери се ексцерпирани од паралелен корпус на книжевни текстови, истражувањето се осврнува на карактеристиките на условните периоди во преводната литература.

Во однос на класификацијата на условните периоди во македонскиот јазик, во анализираниот корпус на студии се издвојуваат уште неколку истражувања. Марш-Стефановска (1990) се осврнува на семантичките функции на условните реченици и предлага нивна поделба врз основа на нивната функција. И Хакинџ (1997) се занимава

со употребата на условните зависносложени реченици во македонскиот јазик во уште една нејзина контрастивна студија што го опфаќа и англискиот систем.

3. Класификација на условниот период во македонскиот јазик

Класификацијата на условните зависносложени реченици е една од најзастапените теми во анализираните студии, посветени на македонскиот јазик. Ова се должи, воопшто, на сложеноста на условните реченици, за која стана збор претходно, во овој текст, но и на одредени специфики на македонскиот систем на условни реченици. Еден од главните фактори, кои го усложнуваат системот, е интеракцијата меѓу сврзниците и глаголските форми. Бројните глаголски форми и сврзници формираат многу варијанти на условни периоди и, според Хакинг, задолжително треба да се анализираат заедно, во описот на системот:

The semantic interpretation of a given conditional results from the interaction of, on one hand, conjunctions or particles marked for certain lexical or syntactic features and, on the other, the verb forms which are marked for particular grammatical categories. In conceptualizing the system, all these variables must be taken into account (Hacking 1997, 93).

Во овој контекст, важна е и констатацијата на Минова-Ѓуркова во врска со глаголските форми што се сретнуваат во условните периоди во македонскиот јазик:

Македонскиот јазик покажува прилично голема разновидност во согласувањето на времињата во зависната и во главната дел-реченица во рамките на условните зависносложени. Оваа разновидност се должи секако на фактот дека глаголските времиња се јавуваат (дури и почесто) со нивните вторични значења (Минова-Ѓуркова, 1997[1969a]: 158).²

Токму поради бројните варијанти на условни периоди во македонскиот јазик како и поради понекогаш суптилните разлики на семантички план меѓу примерите, не е едноставно прецизно да се

²Во овој контекст, Минова-Ѓуркова ги цитира, на пример, условните периоди со *ако*+минато определено несвршено време од свршени глаголи и минато идно време со кои се искажуваат повторливи дејства. Во овие примери, идното минато време не означува иреален услов, туку се употребува со итеративно значење.

дефинира системот. Ова е една од причините и за постоење на многубројни класификации во консултираната литература кои би можеле да се поделат во две големи групи: двојни и тројни поделби.³

3.1 Тројни поделби

Тројните модели се повикуваат на класификацијата на условните периоди во латинскиот јазик, која опфаќа три групи: *casus realis*, *casus possibilis* и *casus irrealis*, кои се разликуваат на семантички и на формален план. Во однос на македонскиот јазик, тројната класификација се сретнува во прегледот на условните зависносложени реченици во *Опитата граматика на македонскиот јазик* (2008). Иако во описот на секоја група не се воспоставува корелација меѓу видот на услов – реален, можен и нереален – и формата на условниот период, во делот посветен на сврзниците во условните зависносложени реченици, се сретнуваат забелешки за дистрибуцијата на одредени сврзници: *ако* се сретнува во сите три типа услов, *да* воведува протаза која искажува најчесто нереален услов, *кога* се употребува со можниот начин, честичката *ли* во реален услов и *доколку* кој може да се замени со *ако*.

Поделбата на Мишиќ (1990) се разликува од претходниот модел во однос на неколку аспекти. За разлика од претходната класификација, која условните периоди, со услов што не се реализирал во минатото или не може да се реализира во сегашноста, ги вбројува во групата на конструкции со нереален услов, во поделбата на Мишиќ, првите ѝ припаѓаат на групата на нереални условни реченици, додека вторите, на веројатни условни реченици. Уште еден важен аспект на оваа класификација е тоа што опфаќа голем број варијанти на условни периоди на трите групи. Описот на конструкциите се осврнува и на глаголските форми и на сврзниците кои се сретнуваат во условните периоди. Исклучително важна е забелешката на Мишиќ дека одредени конструкции можат да бидат повекезначни и дека контекстот игра клучна улога во одредување на нивното значење и припадноста на одредена група (Мишиќ, 1990: 88).

Во моделот предложен од Голомб, условните конструкции се класифицирани, исто така, во три групи: реални, потенцијални и

³Во последната студија на Минова-Гуркова (1990), посветена на условните реченици, предложен е модел во кој се разликуваат четири вида условни периоди во македонскиот јазик: реални, потенцијални, евентуални и иреални условни реченици. Класификацијата е направена врз претпоставката дека сврзниците во македонскиот јазик се „специјализирале“ за изразување одреден вид услов, но не е детално образложена.

иреални.⁴ Хакинг ја преиспитува констатацијата на Голомб дека конструкциите *ако...ќе* и *ако...би* се семантички еквивалентни и дека опозицијата: реален услов наспроти потенцијален, се неутрализира (Hacking, 1997: 95). Во своето прво пообемно истражување на условниот период во македонскиот јазик, Минова-Ѓуркова се повикува на тројната класификација на Голомб, но заклучува, истовремено, дека во однос на формата не можат да се повлечат рески граници меѓу различните видови реченици (Минова-Ѓуркова, 1997[1967]: 149). И во другата консултирана литература, главните забелешки упатени на тројните модели се однесуваат првенствено на разграничувањето на различните типови (Марш-Стефановска, 1990: 53; Hacking, 1997: 95-97).

3.2 Двојни модели

Двојните модели се јавуваат како одговор на критиките упатени на тројната класификација и разликуваат две групи условни периоди: реални и иреални (Минова-Ѓуркова, 1994; Гајдова, 2008), реални и хипотетични (Марш-Стефановска, 1990), *fulfillable* и *unfulfillable* (Kramer, 1989) и *expectative* и *non-expectative* (Hacking, 1997). Овие модели само навидум се поедноставни од тројните: во сите поделби, секоја од групите се дели на подгрупи и описот на системот е далеку покомплексен.

Класификацијата предложена од Минова-Ѓуркова (1994) е земена како појдовна точка во идентификување на разликите меѓу двојните поделби. Оваа класификација се потпира и на семантичкиот и на формалниот критериум во разграничувањето на двете групи. Реалните условни периоди содржат „услов што треба да се исполни во сегашноста или во иднината; за неговото исполнување нема пречки, а говорителот не се изјаснува во поглед на неговото извршување: тоа прашање останува отворено“ (Минова-Ѓуркова, 1994: 264). За реални условни зависносложени реченици се сметаат првенствено оние кои во протазата имаат глагол во сегашно време, а во аподозата – сегашно време, идно време, модален глагол или заповеден начин. Во оваа група припаѓаат и речениците со можеен услов кој „исто така се однесува, главно, на сегашноста или на иднината, а разликата е во тоа што не се искажува сигурност, туку само можност за исполнување на условот, како и на неговата последица“ (Минова-Ѓуркова, 1994: 264).

⁴Поопширно за класификацијата на Голомб во Хакинг (Hacking, 1997:95-94), Марш-Стефановска (1990, 53) и Минова-Ѓуркова (1997, 125-137).

Цитираните примери од оваа подгрупа содржат глагол во можен начин во аподозата и *ако* и глагол во сегашно време или *кога* и глагол во можен начин во протазата. Групата иреални условни зависносложени реченици содржат услов „за кој се знае дека не е исполнет [...] во дејствителноста важи или се случило, односно се случува токму спротивното, па на секоја таква реченица можеме да ѝ додадеме уште една, составна реченица, воведена со: *но, ама* и сл.“ (Минова-Ѓуркова, 1994: 264). Во протазата на овие реченици, најчесто се јавува минато несвршено време, а во аподозата, минато-идно време. Минова-Ѓуркова наведува и други форми на условни реченици кои се употребуваат поретко во однос на цитираните конструкции (Минова-Ѓуркова, 1997:128-143).

Од овој кус преглед може да се заклучи дека Минова-Ѓуркова ги зема предвид условните периоди чија протаза е воведена не само од сврзникот *ако* туку и од други сврзници. Во описот се вклучени, исто така, и условните периоди кои упатуваат на други релации како 'каузалност', 'концесивност' или 'темпоралност'. Дел од нив се разгледувани посебно како, на пример, оние што искажуваат адверсативна релација, други пак, како што е случајот со условните периоди со темпорално значење, се вклучени во реалните условни реченици.

Исто како и во поделбата на Минова-Ѓуркова и во класификацијата на Крамер (Kramer, 1989) примерите со можен услов спаѓаат во првата група која опфаќа примери со остварлив услов (*fulfillable*). Сепак, во дефинирањето на системот на условни зависносложени реченици, Крамер вклучува уште еден параметар, статус, кој е тесно поврзан со категоријата 'начин'. Имено, според Крамер, станува збор за две различни категории, од кои едната, начинот, ја искажува објективната, а другата, статусот, субјективната квалификација на говорителот за дејството за коешто говори. Врз основа на категоријата 'статус', секоја од двете групи се дели на уште две подгрупи: *expectative* и *hypothetical*. Условните периоди, кои ѝ припаѓаат на првата група, не се маркирани во однос на категоријата 'статус' и говорителот смета/сметал дека е остварлив во сегашноста, иднината или во минатото. Во втората група, пак, условните периоди се маркирани по статус и говорителот се сомнева во исполнувањето на условот.

Марш-Стефановска (1990) предлага, исто така, бинарен модел на македонскиот систем на условните реченици: реални и хипотетични. Во дефинирање на оваа опозиција, таа тргнува од разликата во употребата на *ако* и *да* и заклучоците од претходните

истражувања дека *да* е типичен сврзник во нереални условни периоди. Двете групи се делат понатаму на неколку поттипа: реалните, на идни, омнитемпорални и нефактивни, а хипотетичните, на остварливи и неостварливи. Со терминот „хипотетични остварливи“, Марш-Стефановска ги именува оние конструкции со идна проекција, со мала веројатност дека ќе се остварат. „Хипотетични неостварени“ условни реченици, кои можат да бидат омнитемпорални (2) или минати (3), содржат услов за кој се знае дека не е остварлив или дека не се остварил:

- (2) Да сум птица, ќе летам.
- (3) Да знаев дека ќе дојде, немаше да излезам.

Според Хакинг (Hacking, 1997: 101), еден од најважните аспекти на оваа класификација е тоа што, благодарение на комбинирањето на семантички и временски параметри, Марш-Стефановска успева да покрие голем број конструкции што не се земени предвид во други класификации. Едни од нив се нефактивните конструкции, како примерот (4), кои содржат услов за кој говорителот нема сознанија дали е остварен или се остварил, но кој, во случај да е остварен, задолжително имплицира одредена последица:

- (4) Ако поминувал низ Париз, ќе ја видел Ајфеловата кула.

Во вториот дел на трудот, Марш-Стефановска ја надополнува оваа поделба со уште една, која се заснова на прагматички критериуми и нуди една поинаква систематизација на условните реченици. Така, Марш-Стефановска се осврнува на примери кои можат да искажуваат заповед, лутина, предупредување, претскажување, давање совет, клетва, колнење, поговорки, логични дедукции или научни правила, иронија или потсмевање и молба. Двете класификации се меѓусебно поврзани: имено, Марш-Стефановска, во втората класификација, постојано упатува на видовите условни реченици според услов, кои можат да покриваат одредена прагматичка функција.

Последниот анализиран двоен модел е оној, предложен од Хакинг (Hacking, 1997), во рамки на нејзината контрастивна студија за условните реченици во рускиот и во македонскиот систем. Врз основа на опсежна анализа на претходните студии на македонскиот систем на условни зависноложени реченици, Хакинг констатира дека анализираните описи имаат слаби страни – вклучуваат, на пример, фактивни конструкции кои, во суштина, не се условни, не ги земаат

предвид конструкциите со темпорална компонента во значењето, не разграничуваат јасно меѓу реалните и потенцијалните конструкции или не признаваат постоење на нереални условни периоди кои се однесуваат на сегашноста – и дека е потребна нова класификација која ќе се обиде да даде одговор на овие забелешки. За разлика од поделбата на Марш-Стефановска, која ѝ дава, сепак, предност на семантичката компонента, во класификацијата на Хакинг, формалниот аспект на условните периоди е од исклучително значење. Така, во описот на македонскиот систем, Хакинг ги набљудува, истовремено, параметрите: време, начин, глаголски вид и статусот, со цел да одреди кои видови условни периоди се граматикализирани. За разлика од поделбата на Крамер, во која параметарот 'статус' е употребен за разграничување на поттиповите на двете основни групи условни конструкции, во оваа класификација, параметарот 'статус' е важен токму за основното разграничување на условните периоди на *expectative* и *non-expectative*. Втората група условни периоди се дели на три подгрупи: условни периоди што се однесуваат на сегашноста, иднината и на минатото. И покрај тоа што, според Хакинг, не може да се зборува за еднозначност на условните периоди во македонскиот јазик, затоа што многу конструкции, во зависност од контекстот, можат да изразат мноштво значења, сепак постојат типични конструкции за одделни типови и поттипови реченици како и рестрикции во однос на употребата на одредени форми. Важна е и согледбата на Хакинг, која се надоврзува на Крамер, во врска со контекстите на употреба на сврзникот *доколку* и неговото можно ширење дури и во сферата на иреалниот услов.

4. Заклучни согледби

Од прегледот на студиите може да се заклучи дека класификацијата на условните периоди има централно место во студиите, посветени на оваа проблематика, во македонскиот јазик. Во однос на типот на поделбите, може да се забележи дека доминираат двојните модели, кои, сепак, се посложени од тројните, затоа што условните периоди се делат понатаму во поттипови. Што се однесува на критериумите врз основа на кои се класифицираат речениците, се забележува дека поделбите најчесто се темелат, пред сè, на семантички, па потоа на формални критериуми. И покрај тоа што се сретнуваат и ставови дека одредени комбинации на показатели се еднозначни и карактеристични за одреден вид реченици, во контекст на системот на условни периоди, во македонскиот јазик, многу е тешко

да се говори за конструкции со една единствена функција. Ова се должи првенствено на фактот што има проникнувања на употребата на сврзниците во сфери различни од најчестите контексти во кои тие се употребуваат. Вториот фактор се однесува на времињата кои се сретнуваат во условните периоди во македонскиот јазик и кои честопати се употребени со значења различни од основното. Со оглед на разликите во применетите критериуми за поделба на речениците, природно е што има значителни разлики во терминологијата, користена за означување на типовите и на поттиповите условни периоди.

Анализираните студии отвораат неколку прашања, поврзани, пред сè, со дистрибуцијата на сврзниците и со фреквенцијата со која се употребуваат одредени конкурентни конструкции. Во таа насока, интересно би било, на пример, да се види, во кои контексти се јавува сврзникот *доколку* и дали неговата употреба ги надминува границите на реалниот услов. Последните истражувања, поврзани со статусот на *да* во *да*-конструкциите во условните периоди, укажуваат на тоа дека условните периоди треба да се земат предвид во евентуалното редефинирање на некои одредници во новите речници и особено на одредени категории во новите граматика на македонскиот јазик. Би можело да се размислува, исто така, и за една малку поинаква систематизација на сознанијата од досегашните студии во описот на условните периоди во новите граматика на македонскиот јазик. Тој би можел да вклучи класификација на условните периоди во однос на нивните прагматички функции, примери за различни начини за изразување на условноста, како и примери кои, и покрај формата на условни периоди, искажуваат други релации.

Литература на кирилица:

- Бојковска, Стојка. Минова-Гуркова, Лилјана. Пандев, Димитар. Цветковски, Живко. 2001. *Македонски јазик за средно образование*. Скопје: Просветно дело.
- Бојковска, Стојка. Минова-Гуркова, Лилјана. Пандев, Димитар. Цветковски, Живко. 2008. *Општа граматика на македонскиот јазик*. Скопје: Просветно дело.
- Гајдова, Убавка. 2008. *Условниот период во дијалектите на македонскиот јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Гајдова, Убавка. 2014. „*Да*-конструкциите во протазата и аподозата на условниот период во: *Субјунктив со посебен осврт на македонските да-конструкции*. Зузана Топољинска (уредник). Скопје: ИЦАЛ: 62-77.

- Гајдова, Убавка. 2015. „Од проблематиката на да-конструкциите во македонскиот јазик“ во *XLI Меѓународна научна конференција на XLVII Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура (Охрид, 14-15 јуни 2014)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. 115-121.
- Хакинг, Џејн. 1997. „Англиски и македонски условни реченици“. во *Трет научен собир на млади македонисти*. Цветковски, Живко. Марковиќ, Марјан. Велева, Славица (уредувачки одбор). Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“. 333-339.
- Марш-Стефановска, Патриша. 1990. „Семантичките функции на условните реченици во современиот македонски јазик“. во *XVI Научна дискусија (Охрид, 14-16 август 1989 година)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. 53-62.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1990. „Неколку белешки во врска со условните реченици во македонскиот јазик“. во *XVI Научна дискусија (Охрид, 14-16 август 1989 година)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. 91-95.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1997[1967]. „Сврзникот ако во македонскиот јазик“. во *Сврзувачки средства во македонскиот јазик*. Минова-Ѓуркова, Лилјана. Скопје: Детска радост. 101-150. Првпат објавено во *Македонски јазик XVIII*: 111-140.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1997[1968]. „Повторување на сврзникот ако во реченицата“. во *Сврзувачки средства во македонскиот јазик*. Минова-Ѓуркова, Лилјана. Скопје: Детска радост. 151-156. Првпат објавено во *Литературен збор XV/3*: 13-16.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1997[1969а]. „Условните сврзници во македонскиот јазик“. во *Сврзувачки средства во македонскиот јазик*. Минова-Ѓуркова, Лилјана. Скопје: Детска радост. 157-165. Првпат објавено во *Литературен збор XVI/4-5*: 14-18.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1997[1969б]. „Начини на изразување на условноста во македонските народни пословици“. во *Сврзувачки средства во македонскиот јазик*. Минова-Ѓуркова, Лилјана. Скопје: Детска радост. 175-192. Првпат објавено во *Македонски фолклор II/3-4*: 181-193.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1997[1969с]. „Преглед на условните сврзници во делата на Ј. Крчовски и К. Пејчиновиќ“. во *Сврзувачки средства во македонскиот јазик*. Минова-Ѓуркова, Лилјана. Скопје: Детска радост. 166-174. Првпат објавено во *Македонски јазик XX*: 157-161.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1994. *Синтакса на македонскиот стандарден јазик*. Скопје: Радинг.
- Минова-Ѓуркова, Лилјана. 1997. *Сврзувачки средства во македонскиот јазик*. Скопје: Детска радост.
- Мишиќ, Мирка. 1975. *Изразување на условноста во македонскиот и англискиот јазик*. Магистерска дисертација. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.
- Мишиќ, Мирка. 1990. „Носители на условноста во македонските зависно-независни условни реченици“. во *XVI Научна дискусија (Охрид, 14-16 август 1989 год.)*. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“. 85-90.

Велјановска, Катерина. 1988. „Условните зависнословјени реченици во расказите и романите на Ѓорѓи Абациев“. *Годишен зборник XIV*: 59-62.

Литература на латиница:

- Athanasiadou, Angeliki. Dirven, René (eds.). 1997. *On conditionals again*. Amsterdam: John Benjamins.
- Hacking, Jane F. 1997. *Coding the Hypothetical: a Comparative Typology of Russian and Macedonian Conditionals*. Amsterdam: John Benjamins.
- Ivanovska-Naskova, Ruska. 2011. *I costrutti condizionali nel corpus parallelo Italiano-Macedone Italmac*. Tesi di dottorato. Bari: Università degli Studi di Bari "Aldo Moro".
- Ivanovska-Naskova, Ruska. 2012. "Classificazione dei costrutti condizionali." *Godišen zbornik* 38: 339-346.
- Ivanovska-Naskova, Ruska. 2014. "I connettivi condizionali nell'italiano e nel macedone: analisi contrastiva attraverso un corpus parallelo". In *Atti del XIII Congresso della SILFI (Palermo, 22-24 settembre 2014)*. Macaluso, Francesco Paolo (ed.). Palermo: Centro di studi filologici e linguistici siciliani. [CD].
- Ivanovska-Naskova, Ruska. Samardžić. Mila. (во печат). "La codificazione della controfattualità nell'italiano, nel macedone e nel serbo." *Linguistica e filologia*.
- Kramer, Christina. 1984. "Analytic Modality in Literary Macedonian". In *Proceedings of the 5th International Congress of Southeast European Studies*, Columbus: Slavica. 262-275.
- Kramer, Christina. 1986. *Analytic Modality in Macedonian*. Munich: Verlag Otto Sagner.
- Kramer, Christina. 1988. "Towards a Comparison of Conditionals in Bulgarian, Macedonian and Albanian." *Makedonski jazik* XXXVII: 263-270.
- Kramer, Christina. 1989. "The Intersection of Mood and Status". *Zeitschrift für Balkanologie* 25/2: 140-153.
- Kramer, Christina. 1992. "Analytic Modality in Balcan Slavic". *Indiana Slavic Studies* Vol. 8: 113- 122.